

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیرامون موسیقی در شماره‌های قبل مباحث متنوعی از جمله دیدگاه کارشناسان و دانشمندان ، دیدگاه مرحوم امام ، مقام معظم رهبری و نظرات فقهی مراجع عظام تقلید مطرح گردید . در این شماره به بررسی موضوعات دیگری در این رابطه می‌پردازیم .

موسیقی اصیل ایرانی (سنتی و کلاسیک)

مقام معظم رهبری : . . . من نمی‌توانم به طور مطلق بگویم که موسیقی اصیل ایرانی ، موسیقی حلال است ، نه این طور نیست ، بعضی خیال می‌کنند که مرز موسیقی حلال و حرام ، موسیقی سنتی ایرانی و موسیقی غیر سنتی است ، نه ، این طوری نیست .

آن موسیقی‌ای که منادیان دین و شرع همیشه در دوره‌های گذشته با آن مقابله می‌کردند و می‌گفتند حرام است ، همان موسیقی سنتی ایرانی خودمان است که به شکل حرامی در دربارهای سلاطین ، در نزد افراد بی‌بندوبار ، در نزد افرادی که به شهوات تمایل داشتند و خوض^۱ در شهوات می‌کردند اجرا می‌شده ، این همان موسیقی حرام است . بنابراین مرز موسیقی حرام و حلال ، عبارت از ایرانی‌بودن ، سنتی‌بودن ، قدیمی‌بودن ، کلاسیک بودن ،

^۱ . خوض : فرو رفتن .

غربی بودن یا شرقی بودن نیست . مرز آن چیزی است که من عرض کردم ^{۳۲} .

سؤال : آیا موسیقی سنتی که میراث ملی ایران می باشد ، حرام است یا خیر ؟

جواب از مقام معظم رهبری : چیزی که از نظر عرف ، موسیقی لیهوی مناسب با مجالس لیهو و معصیت محسوب شود ، به طور مطلق حرام است و در این مورد فرقی بین موسیقی ایرانی و غیر ایرانی و موسیقی سنتی و غیر آن نیست ^۴ .

سؤال : آیا موسیقی سنتی با موسیقی نوین در معیار حرمت ، تفاوت دارد ؟

جواب از آیت الله صافی گلپایگانی : تفاوت ندارد ^۵ .

سؤال : آیا فرقی بین موسیقی سنتی و غیرسنتی ، ترانه به زبان محلی و یا زبان های دیگر و استفاده از نوار ضبط شده آن وجود دارد ؟ خرید و فروش این گونه نوارها چگونه است ؟

جواب از آیت الله بهجت : در حرمت موسیقی تفاوتی بین سنتی و غیرسنتی آن وجود ندارد و در صورت حرمت اصل موسیقی ، خرید و فروش نوارهای آن نیز حرام است ^۶ .

^۲ . موسیقی اگر انسان را به بیکارگی و ابتذال و بی حالی و و اخوردگی از واقعیت های زندگی بکشاند ، این موسیقی ، موسیقی حلال نیست ، موسیقی حرام است . موسیقی اگر چنان چه انسان را از معنویت ، از خدا و از ذکر غافل کند این موسیقی حرام است . موسیقی اگر انسان را به گناه و شهوت رانی تشویق کند این موسیقی حرام است . . . متن بیانات مقام معظم رهبری در همین نشریه با عنوان موسیقی جلد ۴ گذشت .

^۳ . روزنامه جمهوری اسلامی ۱۸ بهمن ۱۳۷۷ سال بیستم شماره ۵۷۰۲ ص ۱۱ و ۳ .

^۴ . أجوبة الاستفتاءات فارسی ص ۲۵۲ س ۱۱۴۷ .

^۵ . جامع الاحکام ج ۱ ص ۲۹۳ س ۱۰۰۲ .

^۶ . استفتاءات از محضر آیت الله بهجت ج ۴ ص ۵۲۰ س ۶۳۱۳ .

سؤال: آیا موسیقی سنتی که میراث ملی ایران می باشد حرام است یا خیر؟

مقام معظم رهبری: چیزی که از نظر عرف موسیقی لَهوی مناسب با مجالس لَهو و معصیت محسوب شود به طور مطلق حرام است و در این مورد فرقی بین موسیقی ایرانی و غیر ایرانی و موسیقی سنتی و غیر آن نیست.

آیت الله سیستانی: معیار حرام و حلال، سنتی بودن نیست.

آیت الله بهجت: موسیقی مطرب حرام است و موسیقی مُلَهی نیز مورد احتیاط است.

آیت الله صافی گلپایگانی: حرام است.

آیت الله فاضل لنکرانی: سنت حرام باید ترک شود.

آیت الله تبریزی: موسیقی لَهوی حرام است و فرقی بین سنتی و غیر سنتی نیست.^۷

تأثیر شخصیت نوازنده و اهداف و أغراض دیگر در حکم

سؤال: آیا شخصیت نوازنده و محل نواختن و یا غرض و هدف از آن در حکم موسیقی تأثیر دارد؟

جواب از مقام معظم رهبری: موسیقی حرام، موسیقی مطرب و لَهوی مناسب با مجالس لَهو و گناه است و گاهی شخصیت نوازنده یا کلام همراه آهنگ یا مکان و یا سایر شرایط در این که موسیقی تحت عنوان موسیقی مطرب و لَهوی حرام و یا عنوان حرام دیگر قرار بگیرد مؤثر است مانند این که بر اثر آن امور، منجر به ترتب فساد شود.^۸

^۷. مسائل جدید ج ۳ ص ۹۵ و ۹۶.

^۸. أجوبة الاستفتاءات فارسی ص ۲۴۸ س ۱۱۳۱.

سؤال: آیا ترانه‌ها (یا سرودهای) قبل از انقلاب که توسط مردم خوانده شده با ترانه‌ها یا سرودهای بعد از انقلاب هیچ فرقی با هم در حکم شرعی دارند؟

جواب از آیت الله تبریزی: غنا و موسیقی لهوی حرام است و در حرمت آن بین این که خواننده یا نوازنده چه کسی باشد فرقی نیست.^۹

موسیقی در اماکن عمومی

سؤال: بعضی از بیمارستان‌ها و کارگاه‌ها و رستوران‌ها و غیر آن‌ها از اماکن عمومی اقدام به پخش اصوات موسیقی از طریق ضبط صوت یا رادیو می‌کنند که آن را موسیقی آرام بخش نامند، حکم این اصوات از جهت استفاده و گوش دادن چیست؟

آیات عظام خوئی و تبریزی: اگر از نوع اصوات متداول در مجالس لهو و طرب باشد گوش دادن به آن حرام است.^{۱۰}

آیت الله سیستانی: در مراکز عمومی که موسیقی مناسب با مجالس لهو و لعب پخش می‌شود (و مجلس معصیت صادق نیست) رفت و آمد جایز است ولی باید از گوش دادن عمدی به آن خودداری کرد مانند سالن استقبال از زائرین و هتل‌ها و اماکن مخصوص مهمانان، پارک‌ها، رستوران‌ها، (بازارها و اتوبوس‌ها...) و اگر آهنگ موسیقی بدون قصد و اختیار به گوش انسان بخورد اشکال ندارد.^{۱۱}

^۹ . استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۰۹ س ۹۴۸ .

^{۱۰} . صراط النجاة ج ۲ مسائل فی الغناء و الموسيقى و الرقص ص ۶۱ س ۱۶۴ .

^{۱۱} . الفقه للمغتربین ص ۳۲۲ م ۵۴۸ .

موسیقی در منزل

سؤال: اگر خواهر و برادر در خانه نوارهای موسیقی و ترانه‌های مبتذل روشن کرده و من مجبور به گوش کردن آن‌ها باشم وظیفه چیست؟ و گناه گوش کردن این نوارها بالأخص در ماه محرم و صفر بر عهده کیست؟ و خواهشمندم راهنمایی فرمایید که اینجانب باید چگونه عکس‌العملی را نشان بدهم با توجه به این که آن‌ها با نهی از منکر، خود ما را مسخره می‌کنند؟

جواب از آیت الله صافی گلپایگانی: گوش دادن به نوارهای موسیقی، حرام است و شما باید آن‌ها را تا می‌توانید نهی از منکر نمایید بلکه این‌شاء الله مؤثر شود. و به هر حال چنانچه مجبور بشوید به زندگی در چنین خانه‌ای، اگر خودتان مخصوصاً گوش ندهید و قهراً به گوش شما بخورد برای شما اشکال ندارد.^{۱۳}

سؤال: غناء حرام است، حال تکلیف کسی که از گوش دادن به غناء خودداری می‌کند ولی با مردمی است که به غناء گوش می‌دهند چیست؟ آیا با آنان بنشیند؟ اگر آن مردم اهل و خانواده‌اش باشند و او با آنان در یک خانه ساکن است چه کند؟

آیات عظام خوئی و تبریزی: آن چه حرام است، استماع و گوش دادن به غناء است و اما

^{۱۲}. تذکر: شایان ذکر است نهی از منکر یا ارشاد جاهل با جمع بودن شرایط آن واجب است.

^{۱۳}. جامع الاحکام ج ۱ ص ۲۹۶ س ۱۰۱۶.

شنیدن صدای غنا بدون قصد و به طور قهری حرام نیست.^{۱۴}

سؤال: در خانواده‌ای که یک یا چند نفر از اعضای آن موسیقی گوش می‌کنند و بقیه با اجبار و قهراً صدای موسیقی به گوش آن‌ها می‌خورد و امر به معروف و نهی از منکر آن‌ها فایده‌ای ندارد، چه حکمی دارد و گناه گوش کردن این نوارها بالأخص در ماه محرم و صفر و رمضان به عهده کیست؟

جواب از آیت الله بهجت: به گوش خوردن موسیقی، همانند شنیدن آن حرام نیست و گناه عمل حرام اعم از شنیدن موسیقی و... در ماه‌های حرام مضاعف است.^{۱۵}

سؤال: خانواده زید با غنا سر و کار دارند به طوری که در روز یکی دو ساعت به آن گوش می‌دهند، زید هم در این مدت به ناچار در خانه است و ترک محل حرج است. او به غنا گوش نمی‌دهد ولی چون این کار تداوم دارد متوجه می‌شود که گه‌گاه آن اشعار غنا، ناخودآگاه در ذهن مجسم می‌شود، آیا بر زید گناهی است؟

جواب از آیت الله تبریزی: در فرض سؤال زید باید آن‌ها را از این کار منع کند.^{۱۶}

^{۱۴}. صراط النجاة ج ۲ مسائل فی الغناء و الموسيقى و الرقص ص ۵۶ و ۵۷ س ۱۴۵.

^{۱۵}. استفتائات از محضر آیت الله بهجت ج ۴ ص ۵۲۱ و ۵۲۲ س ۶۳۱۹.

^{۱۶}. استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۱۶ س ۹۸۳.

موسیقی در محل کار

سؤال: من در مکانی کار می‌کنم که صاحب آن همیشه به نوارهای غنا گوش می‌دهد و من هم مجبور به شنیدن آن هستم، آیا برای من جایز است یا خیر؟

جواب: از مقام معظم رهبری: اگر نوارها در بردارنده غنا یا موسیقی لهوی مناسب با مجالس لهو و معصیت باشند، سکوت کردن و گوش دادن آن جایز نیست.

ولی اگر مجبور به حضور در آن محل کار هستید، رفتن به آنجا و کار کردن در آنجا برای شما اشکال ندارد ولی واجب است سکوت نکنید و به غنا گوش ندهید هر چند به گوش شما بخورد و آن را بشنوید.^{۱۷}

موسیقی در وسایل نقلیه

سؤال: شنیدن صدای نوار ترانه که از منزل همسایگان یا در وسیله نقلیه دیگران از قبیل تاکسی به گوش می‌رسد و مجبور به استماع آن هستیم، چه حکمی دارد؟

جواب: از آیت الله مکارم شیرازی: در صورتی که عمداً گوش ندهید حرام نیست، ولی وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را در آنجا که احتمال اثر دارد، نباید فراموش کنید.^{۱۸}

سؤال: . . . مسافرینی که سوار اتوبوس‌های عمومی که غالباً از این نوارها (نوارهای غناء و

^{۱۷}. أجوبة الاستفتاءات عربی ج ۲ الموسیقی و الغناء ص ۲۴ س ۵۵.

^{۱۸}. استفتاءات جدید ج ۲ ص ۲۳۳ س ۷۱۶.

موسیقی لَهوی (استفاده می کنند ، می شوند چه تکلیفی دارند ؟

جواب از مقام معظم رهبری : . . . اگر در اتوبوس ها و ماشین های دیگر ، نوار غنا یا موسیقی لَهوی پخش شود ، مسافرین باید از گوش دادن به آن خودداری نموده و نهی از منکر کنند.^{۱۹}

سؤال : مسافرت با ماشینی که در او قطعاً موسیقی رادیو گرفته می شود ، جایز است یا خیر ؟
جواب از آیت الله خویی : در صورتی که به قصد استماع موسیقی رادیو نباشد ، مانعی ندارد و باید استماع ننمایند.^{۲۰}

سؤال : شخصی زیارت قم می رود یا زیارت امام رضا علیه السلام یا سایر مشاهد مشرفه ، در بین راه ماشین ها موسیقی می زنند ، آیا چنین زیارت رفتن جایز است یا نه ؟
جواب از آیت الله خویی : استماع حرام است و شنیدن قهری حرام نیست.^{۲۱}

سؤال : بعضی از رانندگان از نوارهای موسیقی غنا و حرام استفاده می کنند و علی رغم نصیحت ها و راهنمایی ها آن را خاموش نمی کنند ، خواهشمندیم نحوه برخورد مناسب با این موارد و این افراد را بیان فرمایید ، آیا برخورد شدید با آنان جایز است یا خیر ؟

جواب از مقام معظم رهبری : با تحقق شرائط نهی از منکر ، بر شما بیشتر از نهی زبانی از منکر ، واجب نیست ، و در صورتی که مؤثر واقع نشود ، واجب است که از گوش دادن به

^{۱۹} . أجوبة الاستفتاءات فارسی ص ۲۵۳ قسمتی از سؤال ۱۱۵۵ .

^{۲۰} . پرسش و پاسخ از محضر آیت الله خویی ص ۲۵۹ س ۸۷۲ .

^{۲۱} . پرسش و پاسخ از محضر آیت الله خویی ص ۲۵۸ س ۸۷۰ .

غنا و موسیقی حرام اجتناب کنید و اگر به طور غیر ارادی صدای موسیقی حرام و غنا به گوش شما برسد ، چیزی بر شما نیست ^{۲۲} .

سؤال : اگر شخصی در اتومبیلی سوار شده که نوار موسیقی یا غناء گذاشته‌اند و بداند نهی از منکر سودی ندارد ، وظیفه چیست ؟

جواب از آیت الله نوری همدانی : نهی از منکر با شرایطی لازم است و بدون آن شرایط لازم نیست ولی اگر ممکن است خودش با آن وسیله به طرف مقصد نرود ^{۲۳} .

سؤال : در صورتی که در شرایط زمانی یا مکانی خاص ، سوار اتومبیل عمومی باشیم که چاره‌ای جز شنیدن ترانه و موسیقی نباشد ، تکلیف چیست ؟

جواب از آیت الله بهجت : خود انسان اختیاراتاً نباید گوش دهد ، پس می‌تواند به گونه‌ای خود را مشغول ذکر و یا امور دیگر نماید که شنونده موسیقی نباشد ، هر چند صدای آن به گوش وی بخورد ^{۲۴} .

سؤال : بعضی از رانندگان بی‌تعهد از نوارهای مبتذل موسیقی و ترانه استفاده می‌کنند و در پاسخ به اعتراضات می‌گویند : برخی مسافرین اصرار بر استفاده از نوارهای مبتذل دارند و ما برای جذب مسافر بیشتر چنین می‌کنیم . آیا کسب این گونه رانندگان که به همراه

^{۲۲} . أجوبة الاستفتاءات فارسی ص ۲۳۱ و ۲۳۲ س ۱۰۶۵ .

^{۲۳} . هزار و یک مسأله فقهی ج ۱ ص ۳۱۱ س ۱۰۴۸ .

^{۲۴} . استفتاءات از محضر آیت الله بهجت ج ۴ ص ۵۲۵ س ۶۳۳۳ .

رانندگی و مسافرکشی با استفاده از نوارهای ترانه علاوه بر ترویج منکر و گناه ، موجبات

اذیت مسافران مؤمن را فراهم می کنند چه صورت دارد ؟

جواب از آیت الله تبریزی : عمل اشخاص مزبور جایز نیست و گناه حساب می شود و اینها باید از عاقبت کار بترسند^{۲۵} .

سؤال : اگر شخصی در اتومبیلی سوار شده که نوار موسیقی گذاشته و بداند نهی از منکر سودی ندارد ، وظیفه چیست ؟

جواب از آیت الله تبریزی : گوش ندهد ، و نهی از منکر کند تا مردم بدانند که موسیقی لاهوی و غنا حرام است^{۲۶} .

سؤال : در ماشینی که به عنوان زیارت یا اموری که ضروری نیست نشسته ایم و راننده یا مسافرین موسیقی می زنند ، تکلیف چیست در صورتی که می دانیم سماع حرام نیست ؟
جواب از آیت الله خویی : به قدری که محذوری نداشته باشد ، باید نهی از منکر نمود^{۲۷} .

حکم حالت اجبار

سؤال : انسان اگر به اجبار به موسیقی مبتذل گوش کند ، چه حکمی دارد ؟

^{۲۵} . استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۰۶ س ۹۳۷ .

^{۲۶} . استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۱۱ س ۹۵۵ .

^{۲۷} . استفتائات پرسش و پاسخ از محضر آیت الله خوئی ص ۲۵۸ و ۲۵۹ س ۸۷۱ .

جواب از آیت الله بهجت : اختیاراً خودش نباید گوش دهد و حکم به گوش خوردن موسیقی (سماع) با شنیدن آن (استماع) فرق می کند^{۲۸}.

سؤال : با توجه به این که متأسفانه آلات موسیقی و ترانه‌های حرام در جامعه عادی شده است و امکان جلوگیری از آنها نیست و امر و نهی تأثیری ندارد و موجب می شود شخص امر کننده کوچک شود ، چه حکمی دارد ؟

و آیا شنیدن با گوش کردن حکم آن یکی است ؟ و آیا این ترانه‌ها به ایمان انسان لطمه‌ای وارد می سازد (اگر خود شخص مایل نباشد گوش دهد) چه حکمی دارد ؟

جواب از آیت الله تبریزی : واجب است به حاضران بفهماند که گوش دادن به موسیقی مفروض حرام است ولی صرف رسیدن صدا به گوش در صورتی که تمایل به شنیدن آن ندارد ، اشکال ندارد ، مگر این که حاضران تصور کنند شما گوش می دهید که در این صورت باید به آنها بفهمانید که گوش نمی دهید^{۲۹}.

سؤال : گوش دادن به موسیقی بدون میل و رغبت به آن چه حکمی دارد ؟

جواب از آیت الله تبریزی : گوش دادن به موسیقی لهوی حرام است اما اگر شخصی به آن گوش ندهد و ناخواسته به گوش او برسد در صورتی که عنوان دیگری _ مثل به اشتباه

^{۲۸} . استفتانات از محضر آیت الله بهجت ج ۴ ص ۵۲۴ س ۶۳۳۲ .

^{۲۹} . استفتانات جدید ج ۲ ص ۲۰۶ س ۹۳۶ .

انداختن مردم و این که خیال کنند حلال است _ در بین نباشد مانعی ندارد.^{۳۰}

سؤال : تبعیت از جمعی که در محلی مانند اتوبوس ، تاکسی و محل های عمومی دیگر مشغول گوش دادن به نوارهای نامطلوب از نظر شرعی هستند ، چیست ؟

جواب از آیت الله تبریزی : اگر بودن او در آن محل موجب شود که مردم توهم کنند این عمل جایز است ، باید پیاده شود و یا اظهار مخالفت کند و خودش هم گوش ندهد.^{۳۱}

بلند نمودن صدای موسیقی

سؤال : در مورد استماع نوارهای ترانه خواننده زن و مرد و بلند نمودن صدای آن ، طوری که عابرین کوچه و همسایگان بشنوند و موجب اذیت همسایه ها باشد ، چه می فرمایید ؟

جواب از آیت الله صافی گلپایگانی : استماع ترانه و بلند نمودن صدای آن ، اگر موجب آزار کسی هم نشود حرام است.^{۳۲}

سؤال : از بعضی از منازل ، صدای موسیقی شنیده می شود که معلوم نیست جایز است یا خیر ، و گاهی صدای آن بلند است به طوری که باعث اذیت و آزار مؤمنین می شود ،

۳۰ . استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۰۶ و ۲۰۷ س ۹۳۸ .

۳۱ . استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۱۳ و ۲۱۴ س ۹۶۸ .

۳۲ . جامع الاحکام ج ۱ ص ۲۹۶ س ۱۰۱۹ .

وظیفه ما در برابر آن چیست ؟

جواب از مقام معظم رهبری : تعرّض به داخل خانه‌های مردم جایز نیست و امر به معروف و نهی از منکر متوقّف بر تشخیص موضوع و تحقق شرائط آن است.^{۳۳}

موسیقی درمانی

سؤال : موسیقی در پزشکی ممکن است برای درمان به کار رود ، در موسیقی درمانی آیا لازم است از معیار حرمت گفته شده تجاوز نشود ؟

جواب از آیت‌الله صافی گلپایگانی : این فرض نادر است و علاقه‌مندان به موسیقی آن را مطرح می‌نمایند ، به هر حال اگر در موردی علاج بیماری منحصر به استفاده از موسیقی باشد مثل موردی که علاج و دوا منحصر به شراب شود ، استفاده از آن جایز می‌شود.^{۳۴}

سؤال : بعضی از امراض در این ایام ، مثل حالات اضطراب ، مشکلات جنسی و سردی مزاج ، برای علاجش از موسیقی استفاده می‌کنند ، آیا استفاده از موسیقی در علاج چنین امراضی شرعاً جایز است یا نه ؟ لازم به ذکر است که آمار و تجربیات سرعت معالجه با موسیقی را ثابت کرده‌اند .

جواب از مقام معظم رهبری : زمانی که از رأی طبیب صادق و امین محرز شود که علاج مرض متوقّف و منحصر در آن است ، برای علاج مرض به مقدار ضرورت اشکال ندارد.^{۳۵}

^{۳۳} . أجوبة الاستفتاءات فارسی ص ۲۳۲ س ۱۰۶۷ .

^{۳۴} . جامع الاحکام ج ۱ ص ۲۹۳ س ۱۰۰۴ .

^{۳۵} . توضیح المسائل مراجع ج ۲ متفرقات و خاصة الموسیقی و آلاتها ص ۸۱۳ .

سؤال: چنانچه سلامت وضعیت روحی شخصی، در بعضی اوقات، منوط به شنیدن و یا نواختن موسیقی حرام باشد، حکم نواختن و گوش کردن شخص فوق به این نوع موسیقی چیست؟

جواب از آیت الله مکارم شیرازی: در صورتی که واقعاً درمان منحصر به فرد باشد، اشکالی ندارد و این مسأله با مراجعه به اطبای متخصص روشن می‌شود، ولی از وسوسه‌های نفس و شیطان بپرهیزید.^{۳۶}

سؤال: آیا موسیقی درمانی جایز است؟

جواب از آیت الله بهجت: استفاده موسیقی برای درمان نیز همانند موارد دیگر آن جایز نیست.^{۳۷}

موسیقی عرفانی

سؤال: نظر آن حضرت در مورد این که موسیقی ریشه در اسلام دارد و با موسیقی می‌توان به خدا رسید (موسیقی عرفانی) چیست؟

آیت الله بهجت: موسیقی و آهنگی که با آلات موسیقی نواخته شود، مطلقاً اشکال دارد.^{۳۸}

^{۳۶} . استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۳۲ و ۲۳۳ س ۷۱۴ .

^{۳۷} . استفتائات از محضر آیت الله بهجت ج ۴ ص ۵۲۱ س ۶۳۱۶ .

^{۳۸} . احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان ص ۲۳۴ س ۳۱۱ .

سؤال: اگر شنیدن موسیقی و یا غنا انسان را به یاد خداوند متوجه کند، آیا شنیدن آن مانعی دارد؟

جواب از آیت الله بهجت: انسان با عملی که مورد رضای خداوند نیست، نمی‌تواند به یاد خداوند باشد و چنین اموری نمی‌تواند موجب تغییر حکم شرعی موسیقی و غنا باشد.^{۳۹}

سؤال: اگر شخصی به وسیله موسیقی یک حالت روحانی و تقرّب به خداوند پیدا کند (مثل این که از این دنیا پرواز می‌کند و به آن بی‌توجه می‌گردد)، آیا شنیدن و نواختن موسیقی برای او حرام است؟

جواب از آیت الله صافی گلپایگانی: شنیدن یا زدن آلات مذکوره برای همه حرام است، و بر حسب أدله فقهی که در کتب مفصله استدلالیه ذکر شده، در این حکم تفاوتی بین شخص مفروض و غیر او نیست.

این اشتباه است که کسی فکر کند حالت مذکور، یک حالت روحانی و معنوی و قرب به خدا است، بلکه این یک حالت روانی است که معلول همان صدای تار و غیره است، یعنی اثر آن صدا به قدری روح شنونده را تحت تأثیر قرار می‌دهد که از بسیاری از امور غافل می‌شود و حتی ممکن است حالت گریه پیدا کند، و الاّ چه طور ممکن است عملی که طبق برهان، بر خلاف شرع مقدّس، حرام و معصیت خداست و از آن نهی شده است،

^{۳۹}. استفتانات از محضر آیت الله بهجت ج ۴ ص ۵۲۲ س ۶۳۲۰.

موجب تقرب به خدا شود؟

علاوه بر این گاهی عملی که دارای مصلحت و فایده‌ای است، برای آن که ضرر و مفسده‌اش بیشتر است حرام می‌شود، زیرا خداوند متعال، عالم به تمام این جهات است، مثلاً در شراب و قمار بر حسب قرآن مجید، منافع و فوایدی هست، اما چون گناه و فساد آن‌ها بیشتر است حرام شده است. شخص مسلمان باید تسلیم احکام خدا باشد.

در روایت است که شما مانند بیمارید و خداوند ربّ العالمین طیب است، و طیب آن چه را مصلحت و خیر بیمار است دستور می‌دهد، و اشتهای او را ملاحظه نمی‌کند. بسیاری از غذاها و داروها است که برای بیمار از یک جهت بسیار مفید است، ولی از جهت مهم‌تری مضرّ می‌باشد، بنابراین طیب او را منع می‌کند و بیمار هم باید به دستور طیب عمل کند.^{۴۰}

سؤال: آیا صحیح است آن چه گفته می‌شود که برای موسیقی ریشه‌هایی در اسلام است و با موسیقی وصول الی الله ممکن است (موسیقی عرفانی)؟

جواب از مقام معظم رهبری: موسیقی و آهنگ از طرق وصول به خداوند متعال و کشف عظمت عالم هستی و رسیدن به معرفت خالق متعال نیست، و از طریق موسیقی نمی‌توان به آن رسید، علاوه بر آن ترویج موسیقی و اهتمام و اشتغال به آن منافات با اهداف

^{۴۰}. معارف دین ج ۱ فصل نهم فلسفه احکام ص ۳۳۵ و ۳۳۶.

حکومت اسلامی دارد.^{۴۱}

سؤال: موسیقی و غنا چه تغییر و تحول روحی و نفسانی در انسان می‌گذارد؟

جواب از آیت الله مکارم شیرازی: غالباً سبب بیگانگی از خدا و تحریک شهوات و آلودگی به مفاسد دیگر است، ولی حکم تابع این امور نیست، همان گونه که حرمت شراب، تابع مست شدن نیست.^{۴۲}

سمع^{۴۳} در عرفان و تصوف^{۴۴}

آیت الله مکارم شیرازی: عجیب این است که صوفیان با این که طرفدار پشت پا زدن به لذایذ جسمانی هستند در بعضی از لذایذ مادی، ولع و حرص عجیبی از خود نشان می‌دهند. موضوع تمایل به خوانندگی و موسیقی و رقص (که در میان آنها به عنوان وجد و سماع معروف است) یکی از این موارد است که در میان فرقه‌های صوفیه طرفداران بسیاری دارد، مخصوصاً قسمت خوانندگی که در غالب خانقاه‌ها رایج است... عجیب تر این که، این‌ها را وسیله توجه به خدا و درنوردیدن وادی‌های جذبه و شوق می‌دانند...^{۴۵}

^{۴۱}. أجوبة الاستفتاءات عربی الموسیقی و الغناء ج ۲ ص ۲۷ س ۶۴.

^{۴۲}. استفتاءات جدید ج ۲ ص ۲۲۹ س ۶۹۸.

^{۴۳}. سماع: و به معنی آواز خوش، غناء، سرود. در اصطلاح صوفیه، آواز خوانی و پای کوبی و دست افشانی و وجد و سرور، و شرکت دسته جمعی در ترانه خوانی و پای کوبی. فرهنگ عمید

^{۴۴}. مرحوم استاد مطهری: اهل عرفان هرگاه با عنوان فرهنگی یاد شوند با عنوان عرفا و هرگاه با عنوان اجتماعی‌شان یاد شوند غالباً با عنوان متصوفه یاد می‌شوند.

کلیات علوم اسلامی ج ۲ عرفان و تصوف ص ۷۶

^{۴۵}. جلوه حق ص ۱۸۷ و ۱۸۸.

آیت الله حاج میرزا جواد آقا تهرانی : می توان گفت : اکثر عرفاء سماع را نه تنها جایز

دانسته اند ، بلکه قولاً و عملاً آن را بسیار ممدوح و مطلوب دانسته اند . . . .^{۴۶}

محقق محترم مرحوم داود الهامی : پرستش عاشقانه خداوند به حالت سماع و رقص و استفاده

از آلات موسیقی ، عملی ناروا و خلاف شرع شمرده می شد . این کار بین صوفیه معمول

بود و انجام می گردید . . . .^{۴۷} آری سماع که از نظر متشرعین و فقهاء مردود و مذموم است

و گناه به حساب می آید نزد اغلب مشایخ و سران صوفیه از راههای مهم وصول به حالت

وَجَد شمرده می شود . . . .

سماع در تاریخ تصوف جنجالی ترین موضوعها بوده است نه تنها اهل شرع با آن به

مخالفت پرداخته اند بلکه در میان مشایخ صوفیه نیز مخالفانی داشته است ، برخی برای

آنان شرایطی قائل شده اند و بعضی دیگر سماع را برای گروهی روا و برای گروه دیگر ناروا

دانسته اند .^{۴۸} داستان های بسیاری از مشایخ و مریدان است که در سماع ، مرغ روحشان از

قفس تن پریده است ، در طبقات الصوفیه آمده است که ذوالنون ، فضیل بن عیاض ،

^{۴۶} . عارف و صوفی چه می گویند ؟ ص ۸۵ مطلب سوم ، نظر و گفتار عرفاء و صوفیه درباره سماع .

^{۴۷} . جستجو در عرفان اسلامی ص ۴۹ .

^{۴۸} . دکتر قاسم غنی می گوید : همچنین شیخ سعدی درباره رقص معتقد است که چون از وجد و بی خودی باشد رواست می گوید :

چو شوریدگان می پرستی کنند	به آواز دولاب مستی کنند
ندانی که شوریده حالان مست	چرا بر فشانند در رقص دست
حلالش بود رقص بر یاد دوست	که هر آستینش جانی در اوست
جهان پر سماع است و مستی و شور	و لیکن چه بیند در آیینه کور

ابوسعید خراز ، شبلی ، نوری ، دراج ، ابوبکر اشنانی و ابوالقاسم سایح ، از جمله مشایخی

هستند که در سماع برفته‌اند!^{۴۹}

بی‌اعتنایی به نماز^{۵۰}

آیت الله مکارم شیرازی : یکی از مریدان در حالات ابوسعید ابوالخیر^{۵۱} نوشته است : روزی

^{۴۹} . جلوه حق ص ۱۸۷ و ۱۸۸ پاورقی .

^{۵۰} . آیت الله سید جواد مدرّسی یزدی : ... مولوی به این مقدار اکتفا نمی‌کند بلکه کار را به جایی می‌رساند که سماع را از نماز _ این نور چشم پیامبر صلی‌الله علیه و آله _ برتر معرفی می‌نماید و اذان را داعی حق به ظاهر ، و سماع را داعی حق به حقیقت و باطن می‌خواند . نقدی بر مثنوی ص ۳۱۲ پاورقی به نقل از مناقب العارفین ص ۳۹۵ و پله پله تا ملاقات ... ص ۱۷۶ و ۱۷۸

^{۵۱} . **ابوسعید ابوالخیر** : ابوسعید فضل‌الله بن ابی‌الخیر محمد بن احمد میهنی ، معروف به بوسعید مهنه و پیر مهنه ، اولین صوفی (منحرف) است که سماع و قول و غزل را در خراسان در بین صوفیه رواج داد و ظاهراً او نخستین صوفی‌ای است که سخنان صوفیانه را در شعر آورده و آن‌ها را بر منبر می‌خوانده است . . . نامش به سبب رباعیاتی که از دیر باز به وی منسوب شده است و بیشتر آن‌ها هم از او نیست در ادبیات عرفانی ایران شهرت بسیار دارد . درباره سوانح زندگی (این شیخ فاسد) آن چه از روی قطع معین است تاریخ ولادت و وفات اوست ، باقی احوال او آن چه هست تاریخ روشن و درستی ندارد ، در روز یکشنبه اول محرم سال ۳۵۷ هـ . ق در میهنه خاوران به دنیا آمده (میهنه اکنون خارج از مرز ایران است بین ابیورد و سرخس در ترکمنستان شوروی ، ۲۰۰ کیلومتری جنوب شرقی عشق آباد و نباید با میهنه تربت حیدریه اشتباه شود مردم محل به آن شهر مانه می‌گویند و به همین جهت مزارش که در آن جاست به نام مانه بابا معروف شده و شهر مهنه یا میهنه جزو بخش قهقهه است این‌که برخی مزار وی را در آبادی دیگری به نام مهنه در خراسان دانسته‌اند درست نیست) پدر او را بابو بوالخیر می‌گفتند ، عطار بود و با اهل تصوف و درویشان معاشرت داشت . . . ابو سعید اهل وجد و سماع بود و مشربی وسیع داشت و می‌خواست همه فرقه‌ها و مذاهب و حتی ادیان ، متحد باشند و به یک حقیقت بنگرند . . . (در آخر عمر) از نیشابور به میهنه رفته و در روز پنج شنبه چهارم شعبان سال ۴۴۰ هـ . ق پس از هشتاد و سه سال و چهار ماه در همان شهر در گذشته و همان جا دفن شده است . برگرفته از کتاب‌های : مقدمه‌ای بر مبانی عرفان و تصوف ص ۸۸ تا ۹۰ . سرچشمه تصوف در ایران ص ۲۲۵ و ۲۲۶ ، جستجو در تصوف ایران ص ۶۱ ، اسرار التوحید مقدمه ص ۲۸ ،

انحراف دیگر ابوسعید ابوالخیر

علاوه بر فسق عملی او در سماع ، این صوفی منحرف مبتلا به فساد اعتقادی نیز بوده است ، دکتر عبدالحسین زرین کوب می‌گوید :

بعد از دعوت (به میهمانی) سماع می کردند (خوانندگی و نوازندگی داشتند) و شیخ ما را حالتی پدید آمده بود و همه در آن حالت بودند . . . مؤذن بانگ نماز پیشین (ظهر) گفت و شیخ همچنان در حال بود و جمع در وجد ، رقص می کردند و نعره می زدند و در میان آن حالت امام محمد قاینی (میزبان اصلی شیخ) گفت : نماز ، نماز ، شیخ ما گفت : ما در نمازیم ! و همچنان در رقص بودند ، امام محمد ایشان را بگذاشت و در نماز شد .

آیت الله مکارم شیرازی در ادامه می فرماید : این است سر انجام کسی که عنان اختیار خود را به شیطان بسپارد . . . هنگامی که انسان روایات مذمت صوفیه را می خواند ، گاه از آن همه شدت در نکوهش آنان تعجب می کند ، ولی وقتی این کثافت کاری ها را مشاهده می کند می گوید باز هم کم است !^{۵۲}

فساد ابوسعید ، ارث پدری

پدرش ابوالخیر . . . حرفه عطاری داشت ، اما این پیر عطار چنان که از خاطرات پسرش بر می آید از درد و شور (و فسق و فساد) صوفیانه خالی نبود و با دوستان خویش در میهنه مجالس سماع هم داشت . ظاهراً در همین مجالس هفتگی پدرش بود که ذوق سماع در

جلوه ای ملایم از یک نوع فکر وحدت و فنا در اقوالش هست که حلاج و بایزید را به خاطر می آورد ، درویشی از وی سؤال کرد ، او را از کجا طلبیم ؟ گفت : کجاش جستی که نیافتی ؟ مدت ها حق را می جستیم ، گاه می یافتیم و گاه نه ، اکنون خود را می جویم نمی یابیم ، همه او شدیم و همه اوست ، طنین صدای (شیطانی) بایزید و حلاج را ، درین کلام پیر (فاسق و منحرف) میهنه می توان شنید .

جستجو در تصوف ایران ص ۶۴ خراسان و پیرانش .

خاطر بوسعید آویخت و بعدها با وجود انکار شدید مخالفان به عنوان یک نشان طریقت

وی باقی ماند ... ۵۳

مولوی و سماع ۵۴

مولوی و پیروان وی (در میان صوفیه) از کسانی هستند که در زمینه سماع بسیار افراط و زیاده روی کرده‌اند ، سماع یکی از ارمغان‌هایی بود که شمس تبریزی همراه خود برای مولوی آورد ، مولوی قبل از ملاقات با شمس ، هر چند صوفی بود ، ولی اهل سماع و شعر و ... نبود ... کتب مناقب و آثار بر این متفق است که مولانا بعد از این خلوت (خلوت با شمس) روش خویش را بدل ساخت و به جای اقامه نماز و مجلس و عطا ، به سماع نشست و چرخیدن و رقص بنیاد کرد و به جای قیل و قال مدرسه و اهل بحث ، گوش به نغمه جانسوز نی و ترانه رباب نهاد ... در میان موسیقی‌ها ، مولوی شیفته و دلباخته آهنگ رباب بود . رباب ، ابزار موسیقی خاصی است که مشتمل بر تارهایی است و در قدیم آن‌را با ناخن یا زخمه و سپس با آرشه می‌نواختند . و آن طنبورمانندی بود که دسته‌ای داشت . مولوی با این آلت موسیقی (رباب) ماجراهایی دارد که نقل همه آن‌ها به طول می‌انجامد . وی آهنگ رباب را صدای صریر بهشت می‌خواند و در وصف آن می‌گفت :

رباب مشرب عشق است مونس اصحاب   که ابر عریان نام کرده‌اند اندر باب

۵۳ . جستجو در تصوف ایران ص ۶۱ خراسان و پیرانش .

۵۴ . برای آشنایی بیشتر با این شخصیت منحرف ، می‌توانید به نشریه پیام دین با عناوین : حضرت ابوطالب علیه السلام ج ۲ ، اشک ج

چنان که سقای گل و گلستان است رباب قوت ضمیر است و ساقی الباب

مولوی دارای نای زن خاصی بوده (به نام حمزه نای زن) و همچنین خوانندگان و قوالان مخصوص و متعددی داشته است که در تاریخ زندگانی وی ثبت است.^{۵۵} از غزلیات مولانا جلال الدین بر می آید که بیشتر آن‌ها را برای پای کوبی و دست افشانی سروده است زیرا که در بیشتر آن‌ها اوزان مسدس و مثنی ضربی به کار برده و بسیاری از آن‌ها را خود تقطیع کرده است تا آهنگ پای کوبی و دست افشانی آن‌ها را نشان بدهد...^{۵۶}

تشیع جنازه صلاح الدین قونوی

مولانا رومی موقعی که صلاح الدین زرکوب قونوی را... در مقبره پدر خویش به خاک می سپرد ، عمله طرب^{۵۷} ، آلات موسیقی می نواختند و مولانا می رقصید و او را به خاک می سپرد.^{۵۸}

دو داستان از مجالس زنانه مولوی

افلاکی نقل می کند که مولوی حتی دارای مجالس سماع زنانه نیز بوده است به متن تکان دهنده زیر و (همین طور حکایت بعدی) توجه کنید :

^{۵۵} . نقدی بر مثنوی ص ۳۰۹ و ۳۱۰ پاورقی به نقل از منابع : خط سوم ص ۳۹ بخش آ ، رساله در تحقیق حال و شرح آثار مولوی ص ۷۰

، مناقب العارفين ص ۸۹ و ۲۳۱ ، کلیات شمس ج ۱ ص ۱۹۰ ، فرهنگ معین واژه رباب .

^{۵۶} . سرچشمه تصوف در ایران ص ۱۲۹ .

^{۵۷} . مطربان ، خوانندگان و نوازندگان . فرهنگ عمید

^{۵۸} . بحث در آثار و افکار و احوال حافظ ، بحثی در تصوف ص ۵۵ .

علاوه بر زنان طبقات مرفه، بین زنان... طبقات پایین و اصناف نیز، مولانا علاقمندانی داشت که به خاطر او مجلس ترتیب می‌دادند و دعوتش می‌کردند. وقتی مولوی در مجلس آنان حاضر می‌شد گلبارانش می‌کردند و همراه او به سماع برمی‌خاستند! شب‌های جمعه زنان قونیه در منزل امین‌الدین میکائیل که نایب خاص سلطان بود گرد می‌آمدند و سماع می‌کردند!

عریان رقصیدن

روزی علم‌الدین قیصر^{۵۹} (با حضور مولوی) سماع بزرگ داشت و مولانا در آن سماع هر چه پوشیده بود به قوالان بخشید و همچنین عریان رقص می‌کرد! و بعد از سماع علم‌الدین لباس سرتا پایی که مناسب او بود آورده مولانا پوشید و بیرون آمد. در راه آواز رباب از خانه ارمنیان^{۶۰} شنید، به چرخ آمد و ذوق‌ها کرد، تا صبح دیگر بر سر آن راه، در نعره و صیاح بود، باز هر چه پوشیده بود به مردمان شراب‌خانه بخشید و برفت^{۶۱}!

شمس تبریزی و مطرب خانه یهودیان خراسان

شمس گفت: من در خراسان در هنگام خستگی مفرط، به مطرب خانه یهودیان می‌رفتم، و با شنیدن موسیقی رفع خستگی می‌کردم، آیا در شهر شما نیز هست؟ گفتند: بلی، گفت:

^{۵۹}. مولوی با بسیاری از پادشاهان و اُمراء و ثروتمندان ارتباط داشته از جمله رکن‌الدین سلجوقی، معین‌الدین پروانه و همسر این دو و...، علم‌الدین قیصر از جمله این افراد بوده است. نقدی بر مثنوی ص ۳۱۱ پاورقی.

^{۶۰}. طایفه قدیمی از نژاد هند و اروپایی که در مغرب بحر خزر زندگانی می‌کردند و در عهد اول به دین مسیح در آمدند. فرهنگ عمید

^{۶۱}. نقدی بر مثنوی ص ۳۱۱ پاورقی به نقل از منابع: مولانا جلال‌الدین ص ۳۴۰، پله پله تا ملاقات... ص ۱۶۵، مناقب العارفین

پس همین‌امشب می‌خواهم یک دسته از آن‌ها را حاضر کنی ، بالأخره مولوی سر اطاعت با تعظیم فرود می‌آورد ، و در نتیجه مورد تحسین فوق العاده شمس قرار می‌گیرد^{۶۲} .

موسیقی و تصفیه روح

استاد علامه جعفری قدس سره : . . . . . علتی که برای ممنوعیت موسیقی در منابع اسلامی ذکر شده است مسأله لهو و لعب است . با نظر به این علت کاملاً روشن می‌شود که اسلام می‌خواهد انسان در این دنیا خود را در مقابل هیجان‌ات پا در هوا نبازد و آمادگی واقعی خود را از دست ندهد و تا بتواند اختیار خود را اختیاراً سلب نکند .

اگر موسیقی آن‌چنان که عاشقان دلباخته‌اش می‌گویند حقیقتاً روح انسان را تصفیه می‌کند ، چرا با شیوع موسیقی در شرق و غرب ، دوران بیماری‌های روانی و فساد اخلاقی به حدی است که گفتگو درباره آن باعث شرمساری است ؟ ما نمی‌دانیم که اگر انسان‌ها به این اندازه به موسیقی اشتغال نمی‌ورزیدند و با خود واقعیات روبرو می‌گشتند چه اندازه راه ترقی و اعتلا را می‌پیمودند^{۶۳} .

سؤال : گوش کردن موسیقی باعث چه تحولاتی در روح انسان می‌شود ؟ آیا حکم موسیقی تابع این امور است ؟

^{۶۲} . نقدی بر مثنوی ص ۳۱۶ به نقل از نی نواز اول ۱۲۰ .

^{۶۳} . بهشت جوانان ص ۳۵۲ . مبانی فقهی ، روانی موسیقی ص ۲۲ .

جواب از آیت الله بهجت: گوش دادن موسیقی آثار منفی فراوانی در روح انسان دارد، ولی حکم شرعی آن دایر مدار آن آثار نیست.^{۶۴}

سؤال: برای رفع خستگی روح و جانم آهنگ‌های شاد گوش می‌کنم، زیرا خدا آزار رساندن به روح توسط خود انسان را محکوم می‌کند، پس گمان نمی‌کنم رفع خستگی روح با آهنگ اشکالی داشته باشد؟

جواب از آیت الله بهجت: موسیقی بزرگ‌ترین و بیشترین آسیب را به روح انسان وارد می‌سازد و او را از قرب پروردگار متعال دور می‌سازد، بنابراین شما که نگران روح خود هستید، باید از شنیدن موسیقی حرام خودداری نمایید.^{۶۵}

تقویت احساسات دینی

سؤال: اگر موسیقی غیر مطرب، احساسات دینی انسان را تقویت کند، گوش دادن به آن بهتر است یا گوش ندادن؟

جواب از آیت الله تبریزی: افراد متدین با موسیقی دینشان تقویت نمی‌شود و این القاء شیطان است و گوش دادن به موسیقی لهوی که مناسب مجالس خوشگذرانی است جایز نیست.^{۶۶}

^{۶۴}. استفتائات از محضر آیت الله بهجت ج ۴ ص ۵۲۰ س ۶۳۱۴.

^{۶۵}. استفتائات از محضر آیت الله بهجت ج ۴ ص ۵۲۳ و ۵۲۴ س ۶۳۲۸.

^{۶۶}. استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۱۲ س ۹۵۸.

شرکت در مجلس گناه و حرام

سؤال: مجلس حرام به چه مجلسی گفته می‌شود؟ آیا هدف و انگیزه برگزار کنندگان و شرکت کنندگان در تعیین مصداق دخالت دارد؟ و یا این که صرف وقوع عمل حرام در مجلسی آن مجلس را تبدیل به مجلس حرام می‌کند؟

جواب از آیت الله تبریزی: مجلسی که شرکت کنندگان در آن مجلس نوعاً مرتکب حرام می‌شوند، مجلس حرام حساب می‌شود و در بعضی از موارد اگر بعضی از شرکت کنندگان مجلس مرتکب حرام شوند، نشستن دیگران در آن مجلس جایز نیست، هر چند دیگران مرتکب آن حرام نشوند مثل این که سفره‌ای باشد که بعضی در آن سفره شراب می‌خورند.^{۶۷}

سؤال: آیا شرکت در مجالس لهو و لعب فقط برای صرف غذا جایز است؟
جواب از آیت الله فاضل لنکرانی: چنانچه بساط حرام بر چیده شده باشد، شرکت برای صرف غذا مانعی ندارد.^{۶۸}

سؤال: ماندن در مجلسی که در آن لهو و لعب می‌شود بدون آن که انسان مرتکب گناهی بشود، در صورتی که نتواند امر به معروف و نهی از منکر کند جایز است؟ رفتن به چنین

^{۶۷}. استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۰۸ و ۲۰۹ قسمتی از س ۹۴۴.

^{۶۸}. جامع المسائل ج ۲ ص ۳۱۸ س ۹۶۲.

مجالسی حکمش چیست ؟

جواب از آیت الله تبریزی : گوش دادن به غنا و موسیقی لَهوی حرام است چه بتواند امر به معروف و نهی از منکر بکند یا نتواند ، و رفتن به جایی که مجبور به گوش دادن به موسیقی لَهوی بشود باید ترک شود^{۶۹}.

سؤال : در مورد بودن در مجلس لَهو و طرب بدون استماع ، آیا نفس جلوس موضوع حرمت است ؟ آیا جلوس در مجلس غیبت بدون استماع و کذب و تهمت و به نحو کلی جلوس در مجلس معصیت موضوعیت دارد ؟

جواب از آیت الله سید محمد شاهرودی : جلوس ننمایید^{۷۰}.

معاشرت با گناهکار

سؤال : معاشرت با خویشاوندی که آلات لَهو دارد ، جائز است یا نه ؟

جواب از آیت الله گلپایگانی : اگر ترک معاشرت ، موجب تنبّه و ارتداع او از معصیت شود ، جایز بلکه لازم است^{۷۱}.

سؤال : تماس گرفتن با افرادی که سر و کار با نوارهای مبتذل و فیلمهای نامشروع دارند

^{۶۹} . استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۱۶ س ۹۸۱ .

^{۷۰} . استفتائات ص ۴۱۵ و ۴۱۶ س ۱۶۲۷ .

^{۷۱} . مجمع المسائل ج ۱ مسائل امر به معروف و نهی از منکر ص ۵۲۵ س ۴۳ .

چگونه است؟ اگر امر به معروف و نهی از منکر باعث مسخره خود امر و ناهی شود چه طور است؟

جواب از آیت الله تبریزی: چنانچه آنها را نصیحت یا نهی از منکر کند، تماس با آنها مانعی ندارد، و نهی از منکر را ترک نکند تا دیگران بدانند که ارتکاب حرام جایز نیست.^{۷۲}

نماز خواندن در مجلس گناه

مسأله از مرحوم امام، آیات عظام خویی، تبریزی، وحید خراسانی، سیستانی، نوری همدانی: نماز خواندن در جایی که تار و مانند آن استعمال می کنند باطل نیست ولی گوش دادن به آنها حرام است.

آیات عظام گلپایگانی و صافی گلپایگانی: نماز خواندن در جایی که تار و مانند آن استعمال می کنند باطل است.

آیت الله شبیری زنجانی: ماندن در مجالس لهو و لعب که در آن آوازه خوانی می کنند یا تار و مانند آن استعمال می کنند، حرام و نماز خواندن در آنجا بنا بر احتیاط واجب باطل است.

آیت الله مکارم شیرازی: نماز خواندن در محلی که مجلس گناه است مثلاً در آنجا شراب می نوشند، قمار می زنند، غیبت می کنند اشکال دارد.^{۷۳}

^{۷۲}. استفتائات جدید ج ۲ ص ۲۱۱ و ۲۱۲ س ۹۵۶.

^{۷۳}. توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۴۹۸ م ۸۹۰.

سؤال: شخصی مشغول نماز است در بین نماز، دیگران مشغول غیبت مؤمن می‌شوند و یا شروع به موسیقی می‌نمایند تکلیف شخص نمازگزار چیست؟ و اگر کسی در مجلس معصیت مثل همین دو مورد، نماز بخواند نمازش چه صورت دارد؟

جواب از آیت الله گلپایگانی: اگر بعد از شروع در نماز، مجلس لهو و یا شراب یا قمار و غیبت تشکیل شود نماز را تمام کند و صحیح است، لکن اگر قبل از شروع، چنین مجلسی فراهم شود از آنجا خارج گردد و نماز را در غیر آن محل بجا آورد.^{۷۴}

سؤال: اگر در حین اشتغال به نماز، کسی در همان اطاق نمازگزار موسیقی بگیرد، وظیفه نمازگزار چیست؟

جواب از آیت الله گلپایگانی: اگر استماع نباشد (گوش نکند) اشکال ندارد و اگر قبل از نماز بداند که مجلس موسیقی برقرار می‌شود اگر ممکن است در غیر آن محل نماز بخواند.^{۷۵}

سؤال: آیا نماز خواندن در محلی که صدای موسیقی بلند است، صحیح است؟

جواب از آیت الله فاضل لنکرانی: نماز خواندن در محلی که آلات لهو و لعب مانند تار و غیره استعمال می‌کنند و نمازگزار می‌شنود، محل اشکال است و اگر بعد از شروع در نماز صدای موسیقی مهیج که مناسب مجالس لهو و لعب است به گوش برسد و گوش ندهد نماز صحیح است، ولی اگر قبل از شروع به نماز از محل دیگر صدا به گوش برسد، در

^{۷۴}. مجمع المسائل ج ۱ ص ۱۸۴ س ۲۳۳.

^{۷۵}. مجمع المسائل ج ۱ ص ۱۸۴ س ۲۳۵.

صورت امکان ، نماز را جای دیگر بخواند^{۷۶}.

یک نامه

خدمت مرجع تقلیدم آیت الله العظمی صافی :

با سلام ، اینجانب قبل از ازدواج به موسیقی علاقه فراوان داشتم و بد حجاب بودم ، اما بعد از ازدواج ، موسیقی را کنار گذاشتم ، بدحجابی را کنار گذاشتم و قرآن خواندن را تکمیل کردم ، البته با یاری خدا و شوهرم . ولی هنوز شیطان مرا رها نمی کند و من هم آدمی سست و بی اراده هستم ، گاهی نماز می خوانم و گاهی نمی خوانم ، همه اینها باعث می شود خودم عذاب وجدان داشته باشم و ناراحت باشم ، ولی نمی دانم چه کنم که اراده و ایمان محکم داشته باشم و شیطان سراغم نیاید ؟

جواب : بسم الله الرحمن الرحیم ، موسیقی را برای همیشه کنار بگذارید ، نمازتان را حتماً بخوانید و آن چه فوت شده قضا نمایید که در روایت وارد شده است : کسی که عمداً نماز را ترک کند مانند کافر است .

چنانچه خوب تأمل کنید و عظمت خداوندی ، رسیدن مرگ و تحت محاسبه الهی قرار گرفتن و نیز ثوابهای عظیم در برابر اطاعت فرمان خداوند را مد نظر قرار دهید ، این شاء الله شیطان شما را رها می کند . ولی باید بدانید که هیچگاه انسان از مکر شیطان و وسوسه های نفسانی خلاص نمی شود مگر این که ایمان و معرفت او کامل شده باشد .

^{۷۶} . جامع المسائل ج ۱ ص ۸۵ س ۲۷۱ .

تکمیل معرفت و ایمان حاصل نمی‌شود مگر با تعقل و تفکر در عظمت خداوند و عجز انسان در برابر قدرت او و یقین به حتمی بودن و حق بودن عذاب و ثواب و فنای دنیا و همراه این تفکرات، تقوا، اطاعت اوامر و نواهی الهی^{۷۷}.

جوای تقوا و سعادت

سؤال: سرورم! ابهاماتی در زمینه موسیقی برای این حقیر پیش آمده است، با شما در میان می‌گذارم تا این حقیر را راهنمایی فرمایید. خداوند تبارک و تعالی هنرمند و زیباست و زیبایی و هنر را دوست دارد. موسیقی، یکی از هنرهای دنیوی است که حتی بسیاری از دانشمندان گذشته که به تمام علوم زمان خود آگاه بودند، با این هنر نیز آشنایی کامل داشتند، چگونه می‌شود که این هنر زیبا اشکال شرعی پیدا می‌کند، یعنی به وجود آوردن آن - که همان نواختن موسیقی باشد - و گوش دادن به آن حرام می‌شود و جایز نمی‌باشد؟

- هنر، زیباست و انسان از زیبایی لذت می‌برد، در چه صورت این لذت اشکال دارد؟
- غنا، موسیقی مطرب و لہو و لعب چیست؟ چگونه باید این‌ها را تشخیص داد؟
- آیا نواختن و به صدا درآوردن همه آلات موسیقی اشکال دارد؟
- در چه صورت نواختن آلات موسیقی اشکال دارد؟

^{۷۷}. با جوانان، نامه ۲۱ ص ۱۱۰ و ۱۱۱.

• آیا نواختن نی و سه تار جایز می‌باشد؟

• آیا چوپان‌ها که نی یار آن‌ها در تنهایی کوه‌ها و دشتهاست ، عمل حرام انجام می‌دهند ؟

• گوش دادن به چه نوع موسیقی‌هایی اشکال دارد ؟

• آیا گوش دادن به یک موسیقی آرام و آرامش بخش اشکال دارد ؟

• با فرض این که نواختن یکی از آلات موسیقی اشکال نداشته باشد ، و با توجه به این که

خرید و فروش آلات موسیقی جایز نمی‌باشد ، پس چگونه می‌شود آن را تهیه کرد ؟

از شما سرور بزرگوار خواستارم که در صورت امکان سوالات این حقیر را پاسخ داده و این حقیر را که جوانی جویای تقوا و سعادت دنیوی و اخروی هستم برای ادامه زندگی راهنمایی بفرمایید .

جواب از آیت الله صافی گلپایگانی : نامه حاکی از علاقه و توجه جنابعالی به امور دینی ، تعهد

اسلامی و علاقه به تقویت معارف و ازدیاد بصیرت و بینش و رشد معنویات واصل شد .

از خداوند متعال مسألت می‌نمایم که شما و طبقه جوان معاصر را از مفسد تبلیغات سوء و

نشریات و فیلم‌های گمراه کننده مصون و محفوظ فرماید ، و بر شعور دینی و احساسات و

غیرت اسلامی شما بیفزاید .

عالم خلقت با مجموعه پهنآوری که دارد و مساحت آن را جز خداوند خالق آن نمی‌داند و در

تصوّر بشر نمی‌گنجد ، همراه با ستارگان و منظومه‌ها ، کهکشان‌ها ، کاینات کوچک و بزرگش ، اتم و الکترون‌ها و هر چه بگویند و بفهمند ، اقیانوس‌ها و کوه‌ها ، جنبندها ، حیوانات ، انسان‌ها و نظامات بدیعی^{۷۸} که در آن‌ها وجود دارد ، با سلول‌های بدن و با همه اجزاء و افرادش (که هر کدام عالمی شگرف و جداگانه و جذاب و جالب طبع جمال دوست بشرند) همه زیبا و دلربا و حیرت‌افزاینده . همه جلوه جمال خالق یگانه ذی‌الجلال و ذی‌الکمال و ذی‌الجمال او می‌باشند .

جمال آفتاب ، جمال ماه ، جمال انسان ، جمال کوه‌ها ، دشت‌ها ، مرغزارها ، صحراها ، باغ‌ها و شکوفه‌ها و گل‌ها و گلستان‌ها ، بستان‌ها ، جمال علم و قدرت و استعداد این بشر (ظاهر و باطنش و جسم و روحش) جمال شب و روز و نور حیات و حسّ و حرکت (که در کلّ اجزای این عالم برقرار است) همه جاذب و اعجاب‌انگیز است .

از همه بالاتر و جالب‌تر ، جمال محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و مهدی علیه‌السلام است که آیات جمال حق ، و زیبایی مطلقند و همه ، شیفته و دل‌باخته آن‌هایند .

خطا باشد که این نسبت بود بی اصل و بی مبدأ	اگر گویم که عشق گل ، فغان آموز بلبل شد
گل و بلبل شده هر یک به رویی واله و شیدا	نه بلبل عاشق گل شد ، نه گل معشوق بلبل شد
بیند جمله هستی را به ذکر ایزد یکتا	هر آن‌کس زنگ بزداید زمرآت ضمیر خود
همه خرّم به بوی او و او از جمله ناپیدا	همه عاشق به روی او همه مایل به سوی او

نکته جالب در این عالم جمیل سراسر جمال این است که اگر چه میل به جمال و جمال دوستی و ذوق درک جمال مثل سایر استعدادها و امیالی که در بشر می‌باشد تکوینی و فطری است، اما بدون هدایت‌های تشریحی، این غریزه جمال دوستی نیز به واسطه این که انسان موجودی چند بعدی است مثل سایر غرایز منحرف می‌شود و یا امر بر او مشتبه می‌شود، مثلاً چیزی را از یک بُعد و یک نگاه زیبا می‌بیند در صورتی که از نگاهها و ابعاد دیگر، زشت و نازیباست.

حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام در مورد دنیا می‌فرماید: **مَثَلُ دُنْيَا مَثَلُ الْحَيَّةِ لَيْنٌ مَسَّهَا وَ فِي جَوْفِهَا السَّمُّ النَّاقِعُ يَحْذَرُهَا الرَّجُلُ الْعَاقِلُ وَ يَهْوِي إِلَيْهِ الصَّبِيُّ الْغَافِلُ**^{۷۹}.

ظاهر مار، البته نرم است و کودک غافل به آن علاقه نشان می‌دهد، ولی شخص بالغ و عاقل از آن می‌پرهیزد.

جمال واقعی با جمال ظاهری، و جمال حقیقی با مجازی فرق دارد.

صدای خوش و خوب، مثل چهره خوب و اندام زیبا جمال است، اما چگونگی استفاده از

^{۷۹}. نهج البلاغه (ترجمه محمد دشتی) حکمت ۱۱۹ ص ۴۶۴ مثل الدنيا كمثل الحية لئین مسّها و السمّ الناقع فی جوفها يهوى إليها الغرّ

الجاهل و يحذرها ذو اللب العاقل! دنیای حرام چون مار سمّی است، پوست آن نرم ولی سمّ کشنده در درون دارد، نادان فریب

خورده به آن می‌گراید، و هوشمند عاقل از آن دوری گزیند.

این زیبایی‌ها گاه فساد و وبال است و با آن، زیبا زشت، و حَسَن^{۸۰}، قبیح می‌گردد. اگر چه غنا و سرود (که آوازی است مشتمل بر ترجیع خاص و مناسب با مجالس لهو است) بر حسب ذوق حیوانی و لهوگرایی بشر، زیبایی است، ولی در واقع زشت و خطرناک و آفت‌زا است و در روح، و بلکه جسم انسان (خصوصاً در دراز مدت) خطرات بسیار دارد. موسیقی که عبارت از استفاده از آلات طرب است همه از ملامهی بوده و بازدارنده انسان از یاد خدا و جمال حقیقی است و هر چه انسان را از توجه به آن جمال و پرستش او باز دارد، جمال نیست.

علاوه بر این موسیقی در اعصاب تأثیرات زیان‌بخشی دارد و چنان‌چه بررسی نمایید می‌بینید اشخاصی که به این امور گرفتارند از چه سعادات و لذایذ روحی و معنوی محروم می‌شوند و در چه درکات^{۸۱} فسادی سقوط می‌نمایند، که از آن جمله، اعتیاد به مواد مخدر و... است.

راجع به استفاده از موسیقی حتی بیگانگان هم، نظر منفی داده‌اند و آن را زیان‌بخش می‌دانند، و کتب بسیاری در مضار^{۸۲} این ملامهی نوشته شده است. خداوند متعال که این

^{۸۰}. زیبا، نیکو.

^{۸۱}. درکة ج درکات: نهایت گودی و قعر چیزی ضد درکة ج درجات.

^{۸۲}. مضار: ضررها. ملامهی: وسائل و ابزار لهو.

بشر را با این استعدادهای زیبا آفریده است بهتر از خودش مصالح او را می‌داند و مانند طبیب که بیمار را از غذای بد بر حذر می‌کند، از این اعمال بر حذر فرموده است.

در روایت است که: **أَنْتُمْ كَالْمَرَضَى وَ رَبُّ الْعَالَمِينَ كَالطَّبِيبِ**^{۸۳}، شما مانند بیمار هستید و خدایی که جهانیان را تربیت می‌فرماید، مانند طبیب است، و طبیب باید آن‌چه را موجب علاج بیماری و تندرستی او است دستور بدهد، و بیمار را از آن‌چه به آن مایل است (اگر برای او زیان دارد) منع نماید.

این نکته را هم در نظر داشته باشید که مسأله مهم در اسلام، تسلیم بودن شخص نسبت به هدایت‌های دینی و الهی است، مانند بیماری که در برابر طبیب حاذق^{۸۴} تسلیم است و داروهای تلخ، تند و شوری را که او نسخه می‌دهد می‌خورد.

در مجموع، این اسلام است، و این هم احکام و رشته‌های مختلف همه نواحی زندگی و ابعاد روحی و معنوی و جسمی، سیاسی و اجتماعی و فردی، مالی و اقتصادی و جزایی که متضمن جلب مصالح و دفع مفسد می‌باشد و ما باید آن‌ها را بپذیریم و در جزئیات، چون و چرا ننماییم، و همان حالی که شاعر می‌گوید داشته باشیم:

^{۸۳}. بحارالانوار ج ۴ ص ۱۰۷ ح ۱۸.

^{۸۴}. ماهر.

جز رضای خواهش در پیش نیست

بنده آن باشد که بند خویش نیست

نی سبب خواهد ز امرش نی غرض

نی ز خدمت مزد خواهد نی عوض

دست دیگر آورد کاین نیز هست

گر بُرد خواهه او را پسا و دست

خداوند متعال ، ما و امت ما (به خصوص جوانان کشور ما) را از اشتغال به موسیقی و ملاحی و مناهی و برنامه‌ها و مسابقات پوچ و پوک که سبب بر باد رفتن عمر و وقت می‌گردد حفظ و حراست فرماید . و السلام علیکم و رحمة الله و برکاته^{۸۵} .

ادامه مطلب در نشریه پیام دین با عنوان موسیقی ج ۸

منابع

- اسرار التوحید فی مقامات الشیخ أبوسعید ، محمد بن منور میهنی با مقدمه و تصحیح و تعلیق دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی چاپ اول بهار ۱۳۶۶ چاپ نقش جهان .
- بحث در آثار و افکار و احوال حافظ ، بحثی در تصوف ، دکتر قاسم غنی ، انتشارات زوآر تهران شاه آباد .
- جستجو در عرفان اسلامی ، داود الهامی چاپ اول بهار ۱۳۷۶ انتشارات مکتب اسلام چاپخانه سپهر قم .
- جستجو در تصوف ایران ، دکتر عبدالحسین زرین کوب چاپ اول ۱۳۷۵ مؤسسه انتشارات امیر کبیر تهران .
- جلوه حق ، آیت الله مکارم شیرازی چاپ چهارم ۱۳۸۷ انتشارات نسل جوان ، قم .
- سرچشمه تصوف در ایران ، سعید نفیسی چاپخانه مروی .
- عارف و صوفی چه می گویند ؟ آیت الله حاج میرزا جواد آقا تهرانی ، چاپ اول ۱۳۹۰ ش نشر آفاق .
- فرهنگ عمید ، حسن عمید چاپ بیست و هشتم چاپخانه سپهر انتشارات امیر کبیر .
- کلیات علوم اسلامی ج ۲ ، مرحوم استاد مطهری چاپ بیست و نهم مرداد ۱۳۸۴ چاپ فجر انتشارات صدرا .
- مقدمه ای بر مبانی عرفان و تصوف ، سید ضیاء الدین سجادی چاپ اول تابستان ۱۳۷۲ چاپ مهر قم ، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها .
- نقدی بر مثنوی آیات عظام میرزا علی اکبر مصلائی یزدی و سید جواد مدرّسی یزدی چاپ اول پاییز ۱۳۷۵ چاپخانه بهمن ، ناشر انتشارات انصاریان قم .

تذکر :

بقیه منابع تفصیلی موسیقی ج ۷ در انتهای موسیقی ج ۸ ذکر گردیده است .

فهرست

- ۱ ..... موسیقی اصیل ایرانی (سنتی و کلاسیک)
- ۳ ..... تأثیر شخصیت نوازنده و اهداف و أغراض دیگر در حکم
- ۴ ..... موسیقی در اماکن عمومی
- ۵ ..... موسیقی در منزل
- ۷ ..... موسیقی در محل کار
- ۷ ..... موسیقی در وسایل نقلیه
- ۱۰ ..... حکم حالت اجبار
- ۱۲ ..... بلند نمودن صدای موسیقی
- ۱۳ ..... موسیقی درمانی
- ۱۴ ..... موسیقی عرفانی
- ۱۷ ..... سماع در عرفان و تصوف
- ۱۹ ..... بی اعتنایی به نماز
- ۱۹ ..... ابوسعید ابوالخیر
- ۲۰ ..... فساد ابوسعید ، ارث پدری
- ۲۱ ..... مولوی و سماع
- ۲۲ ..... تشییع جنازه صلاح الدین قونوی
- ۲۲ ..... دو داستان از مجالس زنانه مولوی
- ۲۳ ..... عربان رقصیدن
- ۲۳ ..... شمس تبریزی و مطرب خانه یهودیان
- ۲۴ ..... موسیقی و تصفیه روح
- ۲۵ ..... تقویت احساسات دینی
- ۲۶ ..... شرکت در مجلس گناه و حرام
- ۲۷ ..... معاشرت با گناهکار
- ۲۸ ..... نماز خواندن در مجلس گناه
- ۳۰ ..... یک نامه
- ۳۱ ..... جوانی جویای تقوا و سعادت